

Βιβλιοπαρουσίαση: Η Ανυπακοή ως η αυθεντική παράβαση

Στο εξώφυλλο της ελληνικής έκδοσης του βιβλίου του Φρεντερίκ Γκρο με τίτλο *Ανυπακοή* (πρωτότυπος τίτλος: *Désobéir*) πρωταγωνιστεί η αναγνωρίσιμη νεανική μορφή της Άντζελα Ντέιβις. Πρόκειται για τη γνωστή αφίσα του Ρούπερτ Γκαρσία με τον τίτλο *¡Libertad para los prisioneros políticos!*, η οποία φιλοτεχνήθηκε το 1971, χρονιά κατά την οποία η Άντζελα Ντέιβις βρισκόταν προφυλακισμένη για τη γνωστή απόπειρα απελευθέρωσης των αδελφών Soledad και τις κατασκευασμένες κατηγορίες (φόνος, απαγωγή, συνωμοσία) που αντιμετώπιζε.

Το βιβλίο του Γκρο, που κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στα γαλλικά το 2017, δεν έχει ιδιαίτερη αναφορά στη συγκεκριμένη φιλόσοφο και εμβληματική αγωνίστρια του κινήματος για τα πολιτικά δικαιώματα. Η σχεδιαστική επιλογή προφανώς επιδιώκει να δώσει έμφαση στις συγγένειες του έργου του Γκρο με εκείνο της Ντέιβις, στην κοινή τους καταγωγή από το αντιφυλακιστικό-αντικατασταλτικό φιλοσοφικό έργο και πολιτικό κίνημα, καθώς και να αναδείξει την ίδια τη Ντέιβις ως μία από τις πιο αναγνωρίσιμες διεθνώς σύγχρονες φυσιογνωμίες της πολιτικής ανυπακοής.

Η γενεαλογία της πολιτικής ανυπακοής που επεξεργάζεται ο Γκρο προκύπτει μέσα από τις αντιφάσεις της νεότερης και σύγχρονης ριζοσπαστικής πολιτικής φιλοσοφίας και μέσα από ιστορικά και φιλοσοφικά παραδείγματα της πρακτικής της ανυπακοής. Για να φτάσει ωστόσο στην ανυπακοή, ο Γκρο διατρέχει τις φιλοσοφικές θεωρίες της υπακοής: από την *Πραγματεία περί εθελοδουλείας* (1577), που αποδόθηκε στον νεαρότατο Λα Μποεσί (Étienne de La Boétie), και την *εκούσια υπακοή* που προτείνει ο Καντ ως μέσο εισόδου στην κατάσταση του πολιτισμού και της κοινωνικοποίησης, ως την πρωτοτυπική υπακοή του Α. Άιχμαν, την οποία «αποκάλυψε», σκιαγραφώντας την κοινότοπη προσωπικότητά του, η Χάνα Άρεντ στη διάσημη σειρά άρθρων της στο *New Yorker*.

Πώς αποδιαιρθώνεται ωστόσο αυτή η γραμμική και συντριπτική ηθική της υπερυπακοής; Αυτή που η Σιμόν Βέιλ περιέγραφε ως το «παράλογο της πολιτικής φυσικής», που έχει ως έδρα του τις άνισες εξουσιαστικές σχέσεις.

Στο πανεπιστήμιο, ένας διακεκριμένος συντηρητικός καθηγητής Πολιτικής Φιλοσοφίας ερμήνευε την Αντιγόνη –και δίδασκε αυτή την ερμηνεία μέχρι και τη δική μου εποχή– ως μια μυθολογία της παράδοσης που αντιστέκεται στη σύμβαση του δικαίου πολιτισμού. Με άλλα λόγια, υποστήριζε πως η Αντιγόνη είναι μια ημιάγρια, προσκολλημένη στην παράδοση και στις θρησκευτικές δοξασίες. Ευτυχώς για εμάς, οι φεμινιστικές ερμηνείες του μύθου της Αντιγόνης αμφισβήτησαν πειστικά αυτή

την εκδοχή. Στην ενότητα που μελετά τις φιλοσοφικές ερμηνείες της *Αντιγόνης* του Σοφοκλή, ο Γκρο εντοπίζει τον διάλογο *Αντιγόνης-Κρέοντα*, όπου η *Αντιγόνη* αναλαμβάνει την ευθύνη για την πράξη της, δηλαδή την ευθύνη της ανυπακοής της, ως ένα στοιχείο βαθιάς και αυθεντικής παράβασης, βρίσκοντας εκεί τη «λάμψη» αυτού του μύθου.

Η *Αντιγόνη* ως μυθοπλαστική μορφή, ωστόσο, ενέχει και το στοιχείο της φουκωικής «αδιόρθωσης», καθώς η ανυπακοή της εκφράζει κι αυτό το «ακατέργαστο» και βαθιά αυθόρμητο στοιχείο της προσωπικότητάς της. Η νεανική εξέγερση του Μάη του '68 αποτελεί για τον Γκρο –που είναι και ένας από τους πιο αναγνωρίσιμους σύγχρονους ερμηνευτές του έργου του Φουκώ– μια τέτοια συλλογική και συντονισμένη εκδήλωση του πνεύματος των «αδιόρθωτων», με σημαντικές πολιτικές, ηθικές και κοινωνικές συνέπειες.

Στο ίδιο πνεύμα, «αδιόρθωτοι» και «αδιόρθωτες» θα μπορούσαν να είναι σήμερα οι νεαρές μαθήτριες και οι νεαροί μαθητές που συνωστίζονται στα σύγχρονα οδοφράγματα της εξέγερσης των λυκείων στο Παρίσι, αναλαμβάνοντας, μέσα από την άρνηση και τη διάθεση για σύγκρουση, την πολιτική ευθύνη της ανυπακοής τους. Η άρνηση αυτή είναι που ερμηνεύεται από τον Γκρο ως κατάφαση σε μια επιτακτική νέα σύλληψη του ανθρωπισμού.

Το βιβλίο είναι ένα απαιτητικό κείμενο που συνδυάζει την ιστορική επισκόπηση της φιλοσοφίας με τον σύγχρονο πολιτικό αναστοχασμό. Η κυκλοφορία της ελληνικής μετάφρασης του βιβλίου από τον Γιώργο Καράμπελα κάνει το επίκαιρο έργο του Γκρο ακόμη πιο προσβάσιμο στο ελληνόφωνο κοινό.

*Το βιβλίο κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πόλις:

Φρεντερίκ Γκρο (*Frédéric Gros*) *Ανυπακοή*, μτφρ. Γιώργος Καράμπελας, επιμέλεια-διόρθωση Άννα Μαραγκάκη, Αθήνα: Πόλις, 2026

Σημειώσεις

Βλ. σχετικά Φρεντερίκ Γκρο, *Ανυπακοή*, μτφρ. Γιώργος Καράμπελας, επιμέλεια-διόρθωση Άννα Μαραγκάκη, Αθήνα: Πόλις, 2026, σ. 28-29.

Η Χάνα Άρεντ παρακολούθησε τη δίκη του Α. Άιχμαν στην Ιερουσαλήμ ως ανταποκρίτρια του *New Yorker*, όπου και δημοσίευσε, αρχικά σε συνέχειες, το κείμενο «Ο Άιχμαν στην Ιερουσαλήμ: Η κοινοτοπία του κακού». Το κείμενο δημοσιεύθηκε σε τελική μορφή το 1963. Σε αντίθεση προς τις βιαστικές βιογραφίες του Άιχμαν που είχαν κυκλοφορήσει μέχρι τότε, η Άρεντ σκιαγράφησε τον Άιχμαν ως έναν συνηθισμένο άνθρωπο, επιτονίζοντας το στοιχείο της προσωπικότητάς του που, κατά τη γνώμη της, τον έκανε τον αρχιτέκτονα της Τελικής Λύσης: το ότι δηλαδή ήταν εξαιρετικά πειθήνιος.

Βλ. σχετικά Φρεντερίκ Γκρο, *ό.π.*, σ. 50.

Ό.π., σ. 88.

Ό.π., σ. 27.